

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2022-38-02>

УДК (UDC): 911.3 (477.8)

О. І. СКЛЯРСЬКА, канд. геогр. наук, доц.,
доцент кафедри географії України,
e-mail: Oksana.Sklyarska@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9146-9768>
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, Львів, 79007, Україна

СІЛЬСЬКЕ РОЗСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЗМІН (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ І ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

Мета. Проаналізувати особливості сільського розселення Закарпатської і Чернівецької областей, виявити його вплив на утворення та функціонування територіальних громад та районів цих областей.

Методи. Порівняльно-географічний, статистичний, аналітичний метод, структурно-функціональний підхід.

Результати. З суспільно-географічних позицій проаналізовано сільську мережу розселення Закарпатської і Чернівецької областей з урахуванням подібності природньо-географічних умов, історичних, етногеографічних аспектів формування поселень та сучасних суспільно-просторових процесів в регіонах. Зазначається, що області мають ряд спільних рис сільського розселення, зокрема високу щільність та середню людність поселень в рівнинній частині та ареали дрібно-селеного дисперсного розселення в гірських районах, які необхідно враховувати в процесі утворення територіальних громад. Зазначається, що за результатами реформи АТУ в регіонах абсолютно переважають сільські громади. Це сприятиме збереженню демографічного потенціалу сільських поселень – центрів громад, однак у віддалених периферійних та депресивних районах сільські громади можуть не впоратись фінансово і адміністративно з огляду на обмеженість власних ресурсів. Виявлені і узагальнені можливі позитивні та негативні наслідки впливу реформи на зміну міжпоселенських зв'язків, функції поселень, подальший їхній розвиток.

Висновки. Внутрішньо-регіональні відмінності сільського розселення є важливим чинником адміністративно-територіальних змін і були враховані у процесі утворення територіальних громад та нових районів. Більшість громад обох областей є сільськими. поселення, які стали їхніми центрами отримали широкі повноваження і перспективи розвитку. В умовах сьогодення більшість сільських громад не можуть скористатися можливостями децентралізації з огляду на обмежений соціально-економічний потенціал поселень. За показниками економічної діяльності ці громади здебільшого є дотаційними і потребують значних інвестиційних надходжень. Розвиток сільських територій сприятиме зміцненню низової ланки адміністративно-територіального устрою.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сільське розселення, територіальна громада, мережа поселень, децентралізація

Як цитувати: Склярська О. І. Сільське розселення як чинник адміністративно-територіальних змін (на прикладі Закарпатської і Чернівецької областей). *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2022. Вип. 38. С. 20-28. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2022-38-02>

In cites: Skliarska, O. I. (2022). Rural settlement as a factor of administrative and territorial changes (on the example of Zakarpattia and Chernivtsi regions). *Man and Environment. Issues of Neoeecology*, (38), 20-28. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2022-38-02> (in Ukrainian)

Вступ

Упродовж останніх десятиліть в сільській місцевості більшості регіонів України виявляються кризові демографічні явища, що призводять до помітної трансформації поселенської мережі. При цьому, в окремих

областях Західного регіону тривалий час демографічна ситуація у селах була досить сприятливою, а сільське розселення залишається головним каркасом суспільно-просторових змін, передусім з огляду на домінування

© Склярська О. І., 2022

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

руральних форм. Такими регіонами є Закарпатська і Чернівецька області, де під впливом історичних та фізико- і суспільно-географічних факторів сформувалась крупноселена щільна сільська поселенська мережа у рівнинній частині та ареали дисперсна дрібно- і середньоселена в гірських районах. В умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи [1] такі помітні відмінності сільського розселення унеможливають дотримання усіх критеріїв єдиної Методики формування територіальних громад при визначенні складу, центру громади, зон доступності і т.д. Водночас децентралізація дає додаткові повноваження для новостворених центрів сільських громад, веде до перерозподілу функцій між поселеннями громади, що надалі призведе до структурних змін поселенської мережі [2, 3].

Суспільно-географічні дослідження розвитку поселенської мережі в контексті

Методика дослідження

Методологічну основу дослідження становлять суспільно-географічні праці та ідеї щодо сільського розселення та проблематики реформування АТУ України. Інформаційною основою дослідження є матеріали офіційної інтернет-платформи “Децентралізація” [8], матеріали Атласу адміністративно-територіального устрою України (2020) [9], дані Порталу спроможності громад [10], Міністерства розвитку громад і територій, Головних управлінь статистики в Закарпатській і Чернівецькій областях [11, 12], сільських територіальних громад.

Головними складовими методики дослідження є: збір інформації про сільські поселення Закарпатської і Чернівецької областей [11, 12], аналіз особливостей і параметрів сільського розселення (середньої щільності поселень, середньої людності сіл,

проблематики реформування адміністративно-територіального устрою містять праці М. О. Барановського [4], М. С. Дністрянського [5], А. І. Доценка [6], Ф. Д. Заставного, О. В. Заставецької, Л. Б. Заставецької [7], Я. Б. Олійника, О. Г. Топчієва, О. І. Шабля та ін. Зокрема, Л. Б. Заставецька при дослідженні систем розселення зазначає, що функціонування громад з 8-10 сіл в депресивних районах з кризовою демографічною ситуацією чи дисперсним розселенням призведе до деградації сільських поселень, які не будуть центрами громади, тому показник мінімального критерію людності в таких регіонах має бути зменшений до 3 тисяч осіб [7, с. 95-100]. Про виклики реформування адміністративно-територіального устрою у регіонах з високою часткою сільського населення вказував і М.О. Барановський [4, с. 18-19].

частки сіл за людністю та ін.) та його впливу на суспільно-просторові процеси в регіонах (факторно-аналітичний підхід); вивчення демографічних та етногеографічних процесів у сільській місцевості території дослідження; виявлення відповідності параметрів утворених сільських територіальних громад критеріям затвердженої Методики, а також випадків об’єднання всупереч сформованим міжпоселенським зв’язкам; прогнозування впливу адміністративно-територіальних змін на розвиток сільських поселень, перерозподіл функцій і трансформацію сільської поселенської мережі (структурно-функціональний підхід). На різних етапах дослідження використовувались порівняльно-географічний, статистичний методи, узагальнення, абстрагування, аналізу та синтезу та інші.

Результати дослідження та обговорення

Низку аргументів щодо подібності чинників і тенденцій суспільно-політичного розвитку Закарпатської і Чернівецької областей нами наведено раніше [13]. Серед інших, ці регіони мають й спільні характеристики сільського розселення, тенденції демографічних процесів у

сільській місцевості, а відповідно – й спільні особливості формування адміністративних районів та територіальних громад.

За статистичними даними на 1 січня 2022 року кількість населення Закарпатської області становить – 1243 тис. осіб, Чернівецької – 890,5 тис. осіб [11, 12]. Однак, на

відміну від північних поліських та південних регіонів, які також належать до малих та середніх за людністю, Закарпатська та Чернівецька області виділяються високою щільністю населення. З показниками 97 осіб/км² та 112 осіб/км² відповідно, області належать до найбільш заселених і поступаються лише галицьким та східним промисловим регіонам. Хоча простежуються суттєві внутрішньорегіональні відмінності показників демографічного освоєння, зважаючи передусім на географічне положення та природні умови території. Найбільша щільність населення у прикордонних Виноградівському, Мукачівському, Тячівському, Берегівському районах Закарпатської та Новоселицькому, Герцаївському, Глибоцькому Чернівецької області. У гірських районах щільність населення у кілька разів нижча. Наприклад, у Рахівському районі – 48 ос./км², у Путильському – 29 ос./км², у Верховинському – 24 ос./км². Статус гірських мають 213 населених пунктів Закарпатської та 64 – Чернівецької області. При цьому, села становлять абсолютну більшість у загальній кількості поселень з таким статусом (94,4%).

Демографічну вагу в Закарпатській і Чернівецькій областях головно мають сільські жителі, оскільки частка сільського населення становить відповідно 63 % та 58,7 %, а його щільність – 58,6 осіб/км² та 66,8 осіб/км² відповідно і є найвищою в Україні [11, 12]. При цьому, максимальна концентрація сільських жителів в рівнинних прикордонних районах (максимальна у Виноградівському – 113 ос./км²). Відповідно частка і кількість міських поселень у Закарпатській і Чернівецькій областях є найнижчою в Україні. Так, в Закарпатській області лише 11 міст і 19 селищ, у Чернівецькій – 11 міст і 8 селищ. Це має і позитивне, і негативне значення в процесі реалізації реформи: переважна більшість об'єднаних громад будуть сільськими і це сприятиме збереженню демографічного і соціально-економічного потенціалу сільських поселень – центрів громад, однак у віддалених периферійних та депресивних районах сільські громади можуть не впоратись фінансово і адміністративно з огляду на обмеженість власних ресурсів. Значна кількість сільських громад знаходиться поза зонами впливу міст – центрів міжрайонного значення –

Ужгорода, Мукачева, Хуста, Чернівців.

Найбільшою на загальноукраїнському фоні є й пересічна людністю сільських поселень. Так, частка сіл з кількістю населення понад 1 тис. осіб становить 48% в Закарпатській та 54% у Чернівецькій області, а понад 80% сільських жителів проживає у великих селах, які розташовані в основному у міжгірських долинах та улоговинах. Дрібні села з людністю до 200 осіб в обох регіонах становлять близько 8%, що втричі менше, ніж в середньому по Україні [14, с. 85]. Частка сіл, у яких зовсім немає дітей та підлітків становить лише 0,4% у Закарпатській та 0,7% - у Чернівецькій області, тоді як загалом в державі вже майже 20% населених пунктів з відсутнім дитячим населенням та деформованою віковою структурою.

За дослідженнями В. О. Джамана, показник середньої людності сільських поселень має обернено пропорційну залежність з параметром щільності поселенської мережі (коефіцієнт кореляції становить -0,61) [15, с. 193]. Так, у Закарпатській області найрідша мережа сільських поселень з-поміж областей Західного регіону України з огляду на значні ареали дисперсного розселення у гірських районах. Відповідно, якщо середня відстань між поселеннями в області становить 3,5 км, то в районах гірського дисперсного розселення села віддалені один від одного на понад 10-20 км.

Попри те, що області виділяються найкращою демографічною ситуацією на загальноукраїнському фоні, упродовж останніх 5 років тут також фіксується щорічне природне скорочення населення. Традиційно найкращі показники природнього відтворення у гірських районах – Рахівському, Тячівському, Путильському, а також Глибоцькому і Герцаївському зі значною часткою етнічно румунського населення. Інтенсивне природне скорочення спостерігалось у Великоберезнянському, Кельменецькому, Сокирянському, Хотинському, які віддалені від великих міст. За даними Головних управлінь статистики обох областей, у сільській місцевості з 2017 року спостерігаються тенденції не тільки природнього, а й міграційного скорочення, тоді як для найбільших міст – Ужгорода, Мукачева, Чернівців все ж зберігається позитивне сальдо міграції [11, 12].

Сільська місцевість Закарпатської і Чернівецької областей має ще одну подібну

ознаку, що вирізняє їх з-поміж інших регіонів – це етнічна мозаїчність, передусім в районах українсько-угорського, українсько-румунського, українсько-молдовського прикордоння. Найбільшою етнічною меншиною Закарпатської області є угорці (151,5 тис. осіб), Чернівецької – румуни (114,6 тис. осіб), питома вага яких за даними перепису населення 2001 року становить відповідно 12,1 % та 12,5 %. Частка інших етнічних груп у національній структурі населення Закарпатської області становить 7,4 %. Найбільш численні з них – румуни (2,6 %), росіяни (2,5 %), роми (1,1 %), словаки (0,5 %), німці (0,3 %) [16, с. 3]. Наступні рейтингові місця після румунів в етнічному складі населення Чернівецької області займають молдовани (7,3 %), росіяни (4,1 %), поляки (0,3 %) [17].

Етнічнонаціональні спільноти румунів, угорців, молдован компактно розселені переважно у сільській місцевості прикордонних районів. Абсолютно чи відносно переважають представники інших національностей у Берегівському районі (76,1 % – угорці), Герцаївському (91,5 % – румуни), Новоселицькому (57,5 % – молдовани). Ареал розселення угорців простягається широкою смугою вздовж південної частини Ужгородського, Мукачівського районів, охоплює Берегівський (крім поселень Квасова, Велика Бакта, Гуньяді, Затишне, Каштаново, Свобода, Бадів, Бакош, де переважають українці) та більшу частину (крім крайньої північної) Виноградівського районів [16].

Румуни компактно розселені в 48 населених пунктах Чернівецької області – Герці та Герцаївському районі (крім сіл Цурень, Маморниця та Остриця), більшої частині Глибоцького, півдні Сторожинецького районів, а також у Тячівському (села – Топчино, Пещера, Глибокий Потік, Подішер, Діброва, Солотвино) та Рахівському (села – Добрік, Плаюц, Середнє Водяне, Плаюц) районах Закарпатської області. Упродовж 1989-2001 рр. високий природний приріст був головною причиною стрімкого зростання кількості та частки румунського населення. Так, за 12 років частка румунів у Закарпатті збільшилася на 0,2 %, румунів Чернівецької області – на 1,8 % [17].

Ареал розселення молдован Чернівецької області охоплює Новоселицький район

(крім сіл: Рингач, Рідківці, Топорівка, Ванчинець, Зелений Гай, де переважають українці), а також села Остриця і Цурень Герцаївського, Коровія, Грушівці, Молодія, Привороки, Волока Глибоцького, Колінківці Хотинського, Шишківці Сокирянського районів.

Поселеннями, де вагому частку становлять словаки, є села Гута, Глибоке, Середнє, Минай, Сторожниця Ужгородського, а також село Ремети Перечинського району Закарпатської області. Німці переважно живуть у невеликих селах поблизу Мукачєвого, зокрема, в Павшиному, Шенборні, Софії, Кучаві, Кендерешеві, Великому Коропці, Лаловому та становлять понад 10 % населення Руської Мокрої, Усть-Чорної Тячівського району.

Параметри розселення населення, а також демографічної ситуації, що первинно пов'язані з історико-географічними змінами та природними чинниками, є важливими передумовами реалізації адміністративно-територіальної реформи. Напередодні місцевих виборів 2020 року затверджено нові Перспективні плани, згідно яких в усіх областях України зменшено кількість проектних громад, більше того – деякі громади, утворені шляхом самоініціативи чи відповідно до попередніх варіантів планів включені до складу нових укрупнених громад. Так, у Закарпатській області в підсумку утворено 64 територіальні громади, у Чернівецькій – 52 громади [8].

Завданням адміністративно-територіальної реформи є передусім створення спроможних громад зі значним соціально-економічним потенціалом. Методика формування спроможних територіальних громад, визначена авторами реформи, містить критерії щодо розмірів, людності, зон доступності нових адміністративних центрів. За цією методикою зони доступності потенційних центрів громад визначені на відстані не більше 20 км дорогами з твердим покриттям. Відстань може бути збільшена до 25 км у виняткових випадках, зокрема для гірських територій. Відповідно до розрахункових нормативів, новостворені сільські громади в Україні мають налічувати близько 8,5 тис. осіб. На початку 2020 р. цю Методику було вдосконалено. Основними критеріями офіційно узгодженої оцінки рівня спроможності громади визначено: чисельність населення територіальної громади; кількість уч-

нів, що здобувають освіту в закладах загальної освіти в межах територіальної громади; площа громади; індекс податкоспроможності бюджету; частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету громади. Рівень спроможності визначається за сумою вказаних вище критеріїв [18].

Закарпатська і Чернівецька області виділяються загалом високою щільністю населення і значною людністю сіл, що надає певні переваги при реалізації нормативів Методики. Хоча простежуються суттєві внутрішньорегіональні відмінності: у гірських районах дисперсного розселення дотримуватись критеріїв методики при об'єднанні поселень в громаду доволі складно.

За результатами реформування районної та низової ланок у 2020 році в Чернівецькій області утворено три адміністративні райони – Чернівецький, Вижницький та Дністровський, між якими помітні суттєві відмінності в кількості населення, попри те, що одним із завдань реформи є усунення диспропорцій районного поділу [19]. Так, Чернівецький район об'єднав колишні Кіцманський, Сторожинецький, Глибоцький, Заставнівський, Герцаївський райони та м. Чернівці – загалом 655 тис. осіб. До Вижницького району з людністю 91 тис. осіб увійшли поселення двох гірських районів – Путильського та Вижницького, хоча рекомендована кількість населення для нових районів згідно методики реформування – не менше 150 ти-

сяч. Цілком логічно було б частину Сторожинецького району об'єднати з гірськими і передгірськими поселеннями задля зменшення демографічних і територіальних диспропорцій районного поділу. Дністровський район (157 тис. осіб), з центром у селищі Кельменці об'єднав Сокирянський, Хотинський та Кельменецький райони. Щодо останнього, то Кельменці обрано центром відповідно до експертного моделювання та критерію досяжності завдяки його центральному положенню [20, с. 33].

У Закарпатській області сформовано 6 адміністративних районів замість 13-и. З огляду на невідповідність нормативам методики щодо кількості населення, розглядалися пропозиції приєднання Рахівського району (82 тис. осіб) до Тячівського. Однак, Рахівський район буде існувати окремо з огляду на віддаленість багатьох сіл Рахівщини на понад 100 км від Тячева. Найбільшим за людністю в області є Хустський район, населення якого втричі більше, ніж Рахівського.

З-поміж 52 ТГ Чернівецької області 11 – міські, 7 – селищні, решту 34 – сільські (64%) [19]. Сільські громади переважають у всіх трьох районах області; у Чернівецькому їхня частка майже 70%. Частка сільських громад в Закарпатській області -56%. В Хустському районі 9 з 13-и громад – сільські; в Мукачівському – 8 з 13-и, в Ужгородському – 9 з 14-и (табл. 1). Натомість в Тячівському

Таблиця 1

Територіальні громади адміністративних районів Закарпатської і Чернівецької областей

Table 1

Territorial communities of administrative districts of Zakarpattia and Chernivtsi regions

Адміністративні райони	Кількість населення, тис. осіб	Площа, тис.км ²	Щільність населення, осіб/км ²	Кількість поселень	Кількість тер. громад	Кількість сільських громад	Кількість громад з дотаціями менше 30%
Закарпатська область							
Ужгородський	255,0	2,4	108,4	125	14	9	5
Берегівський	206,5	1,5	143,4	105	10	5	2
Мукачівський	250,9	2,1	124,0	142	13	8	4
Рахівський	82,0	1,8	44,9	29	4	1	0
Тячівський	183,6	1,9	99,1	64	10	4	1
Хустський	265,6	3,2	3,2	143	13	9	1
Чернівецька область							
Вижницький	91,0	1,9	47,9	95	9	5	1
Дністровський	156,1	2,1	73,2	107	10	6	0
Чернівецький	654,8	4,1	158,7	215	33	23	3

районі переважають селищні громади. У Рахівському утворено лише 1 сільську громаду з центром в с. Богдан, решту гірських сіл об'єднали міські поселення – Рахів, Ясіня та Великий Бичків. Селище Кобилецька Поляна не виконує функції центру громади і належить до Великобичківської. В окремих випадках селища були приєднані до громад з центром у великому селі з винятковим функціональним значенням. Так, селище Лужани колишнього Кіцманського району Чернівецької області не виконує адміністративних функцій і відноситься до Мамаївської ТГ, адже село Мамаївці має краще транспортне сполучення та більшу кількість населення.

Помітні суттєві диспропорції в розмірах та кількісному складі територіальних громад областей. Зокрема, місто Новодністровськ не об'єднує жодного населеного пункту, тоді як до Сокирянської ТГ віднесено 19 сіл. Місто Заставна об'єднане тільки з двома сільрадами, водночас наближене до міста село Товтри віднесли до Віхнянської ТГ, що з огляду транспортного сполучення створює ряд проблем для жителів села. При формуванні громад і районів не завжди були враховані інфраструктурні можливості окремих населених пунктів. Так, дискусійною є ситуація щодо Мамалізської громади, яку єдиною з-поміж громад Новоселицького району приєднали до Дністровського району, попри значну віддаленість від Кельменців і тяжіння до Новоселиці.

Спільні проблеми щодо формування територіальних громад у гірських районах. З огляду на особливості розселення, у Рахівському районі утворено лише 4 громади, у Вижицькому – 9. Місто Вижиця має асиметричне розташування в межах новоствореного району, тому значна кількість гірських сіл віддалені від райцентру на понад 60 км.

Особливості дисперсного розселення створюють виклики щодо функціонування гірських громад. Для прикладу, Берегомет об'єднує значну кількість гірських сіл, які значно віддалені одне від одного та від центру громади (Лопушна, Долішній Шепіт та ін.).

Ми порахували кількість громад за регіонами, які наприкінці 2021 р. мали рівень дотаційності понад 50% та кількість тих, які мають рівень дотаційності більший, ніж в середньому по Україні (14,5%). Максимальна кількість дотаційних громад в регіонах дослідження: у Чернівецькій області 17, а у Закарпатській - 15 громад з дотаціями понад 50% [10]. Загалом, найкращі фінансові показники мають громади, сформовані обласними центрами, а також міські, селищні або сільські громади, розташовані поблизу великих міст. Так, найбільш успішними сільськими громадами Закарпатської області виявились Холмківська, Баранинська Ужгородського району, Неліпинська, Оноківська Мукачівського р-ну. В цілому, найбільш спроможні сільські громади знаходяться в Ужгородському та Мукачівському районах. З-поміж громад Берегівського району найменш дотаційною є Батівська громада, у Хустському – Зарічянська, в Тячівському – Богданівська. У Чернівецькій області найкращі фінансові показники з-поміж сільських громад у Вікнянської, Магальської, Мамаївської, які тяжіють до Чернівців. Найбільш дотаційними (з часткою дотацій понад 55%) є Керецьківська, Драгівська, Колочавська Хустського району в Закарпатті, Петровецька, Ванчиковецька, Топорівська, Недобоївська, Банилівська та інші Чернівецької області. Це загалом громади зі значною часткою сільського населення, де немає достатньо робочих місць, підприємницького сектору, а відповідно й податкових надходжень.

Висновки

Особливості сільського розселення у Закарпатській та Чернівецькій областях є важливим чинником суспільно-просторових процесів. Внутрішньорегіональні відмінності демографічного освоєння території, середньої людності сіл, відстані між ними та інші важливі екістичні і демографічні параметри були враховані при проведенні адміністративно-територіальної реформи. Більшість

громад обох областей є сільськими, відтак 34 села Чернівецької і 36 сіл Закарпатської області, які стали їхніми центрами, отримали широкі повноваження, перспективи розвитку та зміцнення функціонального значення. Змінюватимуться напрямки та інтенсивність міжпоселенських зв'язків, що призведе й до структурних змін районних, кушцових систем розселення. В умовах сьогодення

більшість сільських громад не можуть скористатися можливостями децентралізації з огляду на обмежений соціально-економічний потенціал поселень, зокрема й тих великих сіл, які стали центрами громад. За фінансовими показниками їхньої діяльності у 2020-2021 рр. лише декілька сільських ТГ Закарпатської і Чернівецької областей є успішними та не залежать від державних дотацій. Розвиток інфраструктурної та виробничої бази сіл сприятиме зміцненню низової

ланки адміністративно-територіального устрою та забезпеченню національної безпеки держави.

Подальші суспільно-географічні дослідження цієї проблематики передбачатимуть детальний аналіз функціонування територіальних громад та районів в контексті впливу на розвиток поселень та на геопросторі процеси у політичному, економічному та демосоціальному середовищах.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Закон України “Про добровільне об’єднання територіальних громад”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
2. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В.С., Сторонянської І.З. Львів: ІРД ім. М. Долишнього НАН України. 2020. 531 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>
3. Міграційний рух населення за типом місцевості 2002-2021, Закарпатська область. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/statinfo.html>
4. Барановський М. О. Демографічний потенціал центрів територіальних громад регіонів Українського Полісся як важливий чинник ефективності адміністративно-територіальної реформи. Регіон-2016: стратегія оптимального розвитку: Матеріали Міжн. наук-практ. конф., Харків, 10-11 листопада 2016 р. Харків, 2016. С. 17–20.
5. Дністрянський М. С. Політична географія України : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2014. 348 с.
6. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні. Київ. 2003. 76 с.
7. Заставецька Л. Принципи формування і механізми функціонування нових територіальних громад і систем розселення у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Географія*. 2013. Вип. 673-674. С. 95-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnu_2013_672-673_24
8. Децентралізація в Україні. Територіальні громади. URL: <http://decentralization.gov.ua/region/common/id/763>
9. Остапенко П. Атлас адміністративно-територіального устрою України. Новий районний поділ та територіальні громади: 2020. Київ. 2020. 56 с.
10. Місцеві бюджети. URL: <https://public.tableau.com/app/profile/ulead/viz/16360623127390/sheet0>
11. Головне управління статистики в Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>
12. Головне управління статистики в Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
13. Склярська О. Політико-географічні процеси в Закарпатській і Чернівецькій областях. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 2011. 242 с.
14. Трансформація сільського розселення в Україні: кол. моногр. / за ред. Т.А. Заяць; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ. 2017. 298 с.
15. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Чернівці: Рута. 2003. 392 с.
16. Національний склад населення Закарпатської області та його мовні ознаки. Ужгород, 2003. 86 с.
17. Національний склад населення Чернівецької області та його мовні ознаки. Чернівці, 2003. 160 с.
18. Постанова “Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад” від 24 січня 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-metodiki-formuvannya-spromozhnih-teritorialnih-gromad-i240120-34>
19. Склярська О. І. Реформа адміністративно-територіального устрою України в контексті впливу на статус і функції поселень. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. Т. 50 (№1). 2021. С. 57- 64.

20. Гакман С.М., Круглашов А.М. Конфліктний потенціал Чернівецької області в умовах адміністративно-територіальної реформи та соціально-економічної кризи: аналітична доповідь. Чернівці. 2021. 52 с.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022

Стаття рекомендована до друку 25.11.2022

O. I. SKLIARSKA, PhD (Geography)

Associate Professor of the Department of Geography of Ukraine

e-mail: Oksana.Sklyarska@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9146-9768>

Ivan Franko National University of Lviv

41, Doroshenko, Str., Lviv, 79007, Ukraine

RURAL SETTLEMENT AS A FACTOR OF ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL CHANGES (ON THE EXAMPLE OF ZAKARPATTIA AND CHERNIVTSI REGIONS)

Purpose: to analyze the features of rural settlement in Zakarpattia and Chernivtsi regions and to identify its influence on the formation and functioning of territorial communities and districts of these regions.

Methods. comparative-geographical, statistical, analytical method, structural-functional approach

Results: the rural settlement network of the Zakarpattia and Chernivtsi regions was analyzed from a socio-geographic point of view, taking into account the similarity of natural and geographical conditions, historical, ethno-geographical aspects of the formation of settlements and modern socio-spatial processes in the regions. It is noted that the regions have a number of common features of rural settlement, in particular, high density and average population of settlements in the plain part and zones of dispersed settlement in mountainous areas, which must be taken into account in the process of formation of territorial communities. It is noted that according to the results of the ATU reform in the regions, rural communities absolutely prevail. This will contribute to the preservation of the demographic and socio-economic potential of rural settlements - community centers, however, in remote peripheral and depressed areas, rural communities may not be able to cope financially and administratively given the limitations of their own resources. Possible positive and negative consequences of the impact of the reform on changes in inter-settlement relations, functions of settlements, and their further development are identified and summarized.

Conclusions: Intra-regional differences in rural settlement are an important factor in administrative-territorial changes and were taken into account in the process of formation of territorial communities and new districts. Most communities in both regions are rural; the settlements that became their centers received broad powers and prospects for development. In today's conditions, most rural communities cannot take advantage of the opportunities of decentralization due to the limited socio-economic potential of settlements. According to indicators of economic activity, these communities are mostly subsidized and require significant investment income. The development of rural areas will contribute to the strengthening of the grassroots link of the administrative-territorial system.

KEY WORDS: rural resettlement, territorial community, network of settlements, decentralization

References

1. Law of Ukraine "On Voluntary Association of Territorial Communities". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
2. Kravtsiv, V.S., & Storonyanska, I.Z. (Eds.). (2020). Territorial communities in the context of decentralization: risks and mechanisms of development: monograph. Lviv. Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf> (in Ukrainian)
3. Migration movement of population by type of area 2002-2021, Transcarpathian region. Retrieved from: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/statinfo.html>.
4. Baranovsky, M. O. (2016). Demographic potential of the centers of territorial communities of the regions of Ukrainian Polissya as an important factor in the effectiveness of administrative-territorial reform. Region-2016: strategy of optimal development: Materials of the International scientific-practical conference, Kharkiv, November 10-11. 17-20. 1. (in Ukrainian).
5. Dnistriansky, M. S. (2014). Political geography of Ukraine: textbook. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. (in Ukrainian)
6. Dotsenko, A.I. (2003). Administrative-territorial structure and settlement in Ukraine. Kyiv. (in Ukrainian)
7. Zastavets'ka, L. (2013). Principles of formation and mechanisms of functioning of new territorial communities and settlement systems in the process of reforming the administrative-territorial structure of Ukraine. *Bulletin*

- of Chernivtsi University. *Geography series*, 673-674, 95-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnu_2013_672-673_24 (in Ukrainian).
8. Decentralization in Ukraine. Territorial communities. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/region/common/id/763>
  9. Ostapenko, P. (2020). Atlas of administrative-territorial structure of Ukraine. New district division and territorial communities: Kyiv. . (in Ukrainian)
  10. Local budgets. Retrieved from: <https://public.tableau.com/app/profile/ulead/viz/16360623127390/sheet0>
  11. Main Department of Statistics in Zakarpattia region. Retrieved from: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>.
  12. Main Department of Statistics in Chernivtsi region. Retrieved from: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
  13. Skliarska, O. (2011). Political and geographical processes in Zakarpattia and Chernivtsi regions. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. (in Ukrainian)
  14. Zayats; T.A. (Ed.). (2017). Transformation of rural settlement in Ukraine: a collection of monographs Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. (in Ukrainian)
  15. Dzhaman, V.O. (2003). Regional settlement systems: demogeographical aspects. Chernivtsi. (in Ukrainian)
  16. National composition of the population of Transcarpathian region and its linguistic features. (2003). Uzhhorod. (in Ukrainian)
  17. National composition of the population of Chernivtsi region and its linguistic features.(2003). Chernivtsi, (in Ukrainian)
  18. Resolution "On Amendments to the Methodology for the Formation of Capable Territorial Communities" of January 24, 2020. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-metodiki-formuvannya-spromozhnih-teritorialnih-gromad-i240120-34>
  19. Skliarska, O. I. (2021). Reform of the administrative-territorial structure of Ukraine in the context of influence on the status and functions of settlements. *Scientific notes of TNPU named after V. Hnatiuk. Series: Geography*, 50 (1). 57- 64. (in Ukrainian)
  20. Gakman, S.M., & Kruglashov, A.M. (2021). Conflict potential of Chernivtsi region in the conditions of administrative-territorial reform and socio-economic crisis: analytical report. Chernivtsi.. (in Ukrainian).

The article was received by the editors 30.10.2022

The article is recommended for printing 25.11.2022